

הכלה של מתבגר בכיתת מב"ר-אתגר

מורן לבב צאירי וד"ר תמר שק, ברנקו וייס
החקלאי פרדס חנה

הקדמה

במהלך חמש השנים האחרונות כיתות מב"ר אתגר עוברות תהליכים ארגוניים פדגוגיים בקרב צוות המורים והתלמידים, שמטרתם להביא לקידום לימודי ולעלייה בשיעורי ההצלחה בבגרות, וזאת על מנת לייצר שוויון הזדמנויות פדגוגי. התהליך משלב פיתוח של פרקטיקות חינוכיות של עבודת המורה והמחנך בכיתה עם אוכלוסיית תלמידי מב"ר אתגר, וליווי והנחיה אישיים וקבוצתיים של הצוות.

בשנים האחרונות נוצרה ונבנתה התשתית. נערכו מיפוי נכון של התלמידים (במעבר מכיתה ט' לכיתה י'), חלוקה מחודשת של מועדי הבגרויות, שיבוץ של מורים מתאימים להוראה של תלמידי מב"ר אתגר, הוצגו דרכי פעולה מגוונות ללמידה מותאמת לתלמידי מב"ר אתגר, ועוד. השנה הוחלט להאיר את הקשר בין עולמו הרגשי, של המתבגר/ התלמיד לבין הביטוי בלמידה בכיתה, תוך כדי התייחסות ממוקדת וחדשנית למאפייני הגיל.

גיל ההתבגרות הוא בעל מאפיינים ייחודיים משלו. אנו זיהינו צורך לחבר בין המאפיינים הייחודיים של תלמידי מב"ר אתגר לבין מאפייני גיל ההתבגרות, שיחדיו באים לידי ביטוי במרחב הכיתתי הלימודי. הבנת הפסיכולוגיה של גיל ההתבגרות תאפשר עבודה נכונה ומכילה עם תלמידינו ותקשורת מקדמת לשני הצדדים.

מאפייני גיל ההתבגרות והקצנתם בקרב תלמידי מב"ר אתגר

תלמידי מב"ר אתגר משתלבים בחטיבה העליונה בכיתה י'. אנו יודעים שהמאפיינים של חוויית הלמידה של פרופיל התלמידים משולב בהרבה תסכול לימודי ורגשי; לעתים הם

תלמידים תת-משיגים, חלקם עם קשיי התנהגותם, ביטחון עצמי ותחושת מסוגלות נמוכים. בד בבד, מבחינה פסיכולוגית הם נמצאים בגיל ההתבגרות. זוהי תקופה רגשית מורכבת המתאפיינת מצד אחד בהתפתחות קוגניטיבית, פיזיולוגית ומינית התואמת את הגיל, ומצד שני בחשיבה דיכוטומית, אגוצנטרית ("רק לי זה קורה"), בתנודות רגשיות ובמצבי רוח, בחיפוש אחרי בניית זהות אישית שכרוך בהרבה בלבול, בתסכול, בבחינה של האחר, ובצורך גדול באוטונומיה.

למנגנון הארגון הבית-ספרי יש דרישות בסיסיות ובהן צורך בעקיבות, עמידה בסטנדרטים, עמידה בזמנים, משמעת וחוקים שנקבעים על ידי המבוגרים (מורים), עמידה בדרישות ובחובות לימודיות.

לאור זאת נוצרים שלושה ערוצים שיכולים אמנם להיות מקבילים, אבל בכיתות הללו מסלוליהם מתנגשים: (1) מאפייני גיל ההתבגרות; (2) מאפיינים ייחודיים של תלמיד מב"ר אתגר; (3) דרישות בית הספר. שלושת הערוצים אלו מתנגשים זה בזה ויוצרים עימותים רגשיים מוקצנים, שפחות מאפיינים תלמידים שאינם לומדים בכיתות אלו. הצוות החינוכי מפספס לעתים קרובות נקודה משמעותית זו בעבודה עם התלמידים. כלומר אין הבנה של מהות ההתנגשות, וכתוצאה מכך אין הכלה של המורה את התלמיד, המצוי בנקודת ההתנגשות שתוארה להלן. כך תלמיד יגיב לעתים קרובות בעימותים מ"הבטן" עם המורים, ייכנס למאבקי כבוד וכוח, יגיב בקיצוניות, בכעס ("זה או אני או אתה"), יתווכח מי יחליט - המורה או הוא. במצבים כאלו החוויה של המורה היא שהתלמיד מעליב אותו בכוונה; התלמיד נגדי, הוא חצוף, לא אכפת לו, הוא עצלן ("אני באתי במיוחד ללמד שעות נוספות והוא אפילו לא טורח לבוא, לא מתחשק לו, לא שם עליי"). במקרה שכזה המורה אינו מבין ואינו מפרש נכון את ההתנהגות של התלמיד, המגיע מהרקע שתואר לעיל. אנחנו שמנו דגש על כך שיש להביא בחשבון שחלק מההתנהגויות האלה מאפיינות את גיל ההתבגרות ואין להן קשר ישיר לפרשנות של המורה כפי שהיא מתוארת לעיל. חידוד והצגת זווית "אחרת" להתנהגויות אלו יאפשרו פרשנות רחבה ונכונה יותר.

בשנה האחרונה הוחלט להקדיש מאמץ ליצור בקרב המורים מודעות גבוהה לתהליכים הללו, מתוך מחשבה שבעקבותיה יבואו הכלה והבנה טובות יותר של התלמיד המתבגר בבית הספר בכיתת מב"ר אתגר, ושאלה יבואו לידי ביטוי במערכת היחסים הרגשית בין המורה לתלמיד ויקדמו את הלמידה שלו. מטרת פיתוח המודעות המתוארת היא להביא את המורה המקצועי להבנה שיש להתייחס בכובד ראש לפן הרגשי בכלל, ושל גיל ההתבגרות של תלמידי מב"ר אתגר בפרט, לא פחות מאשר למרכיב של תחום הידע.

התהליך שנעשה עם צוות המורים

במפגשים של צוותי מב"ר אתגר שאנו מנחים בבית הספר (מורן, רכזת מב"ר אתגר, יועצת חינוכית, ותמר - מנחה מטעם מכון ברנקו וייס של צוות מורי מב"ר/אתגר בבית הספר) הצגנו בפני המורים את הפן הפסיכולוגי המתואר לצד עקרונות פדגוגיים ויישומם בפרקטיקות בכיתה. על מנת לבחון את מקומו של המורה השתמשנו בעקרונות של שיטות דירוג והערכה בכיתה לפי שיטת CLASS*

* CLASS = Classroom Assessment Scoring System.

ראו: המדריך לבתי ספר תיכוניים 2011 של רוברט ס' פיאנטה, בריג'ט ק. האמר, סוזן מי

CLASS הוא כלי תצפית שמשקף את יחס הגומלין בין המורה לתלמיד. הממדים בכלי מבוססים על התאוריה שיחסי גומלין בין תלמידים לבוגרים הם המנגנון הראשי של ההתפתחות והלמידה של התלמידים. הכלי מפרט קריטריונים ברורים שיש להתייחס אליהם בהתנהלות המורה בכיתה.

עבודת צוות משותפת לצורך מציאת דרכי עבודה מותאמות

התמקדנו בלימוד עיקרון אחד מ- CLASS "התחשבות בנקודת המבט של המתבגרים":

התחשבות בנקודת המבט של המתבגרים היא המידה שבה המורה יכול לתת מענה ולעשות שימוש בצרכים וביעדים החברתיים וההתפתחותיים של מתבגרים על ידי מתן הזדמנויות לתלמידים לפיתוח אוטונומיה רגשית ומנהיגות. ממד זה כולל גם את המידה שבה הרעיונות והדעות של התלמידים זוכים להערכה והתוכן מוצג באופן יעיל, רלוונטי ומכיל את המתבגרים.

המורים התבקשו למלא טבלה המורכבת מקריטריונים דוגמת גמישות, אוטונומיה, מנהיגות וחיבור של התהליכים הלימודיים לחיי היום-יום, ולבחון אם הם מתייחסים אליהם וכיצד. לאחר שהמורים מילאו את הטבלה התפתח שיח בין המורים, והם הוסיפו קריטריונים והתאימו אותם לאופיים ולאופי כיתתם. הוצגו התנהגויות שמאפיינות את גיל ההתבגרות הבאות לידי ביטוי בתוך הכיתה, והמורים היו צריכים לבחון אותן ולדון איך להתבונן בהן אחרת ולא לפי ה"אוטומט". לדוגמה, בסיטואציות שמתרחשות בכיתה: לא לשפוט תלמיד מול כל הכיתה, אלא רק בשיחה בארבע עיניים; לברר התנהגויות קיצוניות שהתלמיד מביא לכיתה (שקשורות באופן עקיף לדימוי גוף, לפרידה מחברה); לבחון את הקושי החברתי כמרכיב בקושי הלימודי (אין לילד עם מי ללמוד לבחינה או להכין שיעורי בית, אין לו עם מי להיות בצוות לפרויקטים, הוא מאחר בקביעות, מתחכם ומנסה לעקוף את חוקי התלבושת האחדה - מורד במערכת).

תרגלנו את הסיטואציות שמתרחשות בכיתה על רקע מאפייני גיל ההתבגרות על מנת לייצר את ההכלה של הילד - ולהבין אותו; לראות אותו כמכלול, ולהימנע מהנחות יסוד מצומצמות ולפעמים גם מוטעות. הפנינו את תשומת הלב לרעיון זה בכל המפגשים הצוותיים, המקצועיים והפרטניים, של כל מורי מב"ר אתגר בבית הספר.

אנו מאמינות שרק חיבור בין הבנה רגשית/פסיכולוגית של מתבגר מב"ר אתגר לפדגוגיה ופרקטיקה חינוכית מותאמות לתלמידי מב"ר אתגר יאפשרו שוויון הזדמנויות אמתי, ויביאו להישגים שתואמים את הפוטנציאל והרצון האמתי של התלמידים להצלחה.

יש לתרגל עם המורים פיתוח מודעות ומיומנויות אלו שוב ושוב ולהתאימן לאתגרים השונים שעומדים לפניהם במהלך שלוש השנים מכיתה י' ועד סיום כיתה י"ב. ■

ד"ר תמר שק, tamars.brancoeweiss@gmail.com, מורן לבב צאירי, moran.levav@gmail.com

המלצות לניהול החשבון האישי

עֲדֹף אֶתְּכֶם.
שֶׁתְּמִיד וּבְכֹל מְקוֹם יִהְיֶה
הַכֶּסֶף הַקָּטָן וְהַמְּכֻבָּד

לְפָרֵק מְעַנְקִים
מִתְּאַרְנָק.

אוּ לְפָרֵט בְּמִדְיָק
מְעַשִּׂיךְ לְצָרְכֵם.

לֹא לְחֶשֶׁךְ.

לְהַתְּחִיל בְּזָכוֹת
עֵינִים טוֹבוֹת לְחֶסֶךְ
אֶת הַמְּטִבֵּעַ הָרֵאשׁוֹן.

עמית מאוטנר